

Międzynarodowa ochrona środowiska

Konrad Prandeki

1. Teoretyczne aspekty ochrony środowiska

Tradycyjnie pojmowany rozwój cywilizacji ludzkiej jest powszechnie akceptowanym i pożądanym procesem. Powoduje on, że człowiek posługuje się coraz bardziej zaawansowanymi technologiami, może łatwiej się przemieszczać oraz wymieniać informacje. Rewolucja technologiczna umożliwiła gwałtowny wzrost liczby ludności na Ziemi. Efektem tych dwóch czynników jest rosnące zapotrzebowanie na zasoby naturalne oraz narastający negatywny wpływ na środowisko. Zjawiska związane z zanieczyszczeniem środowiska niekorzystnie oddziałują nie tylko na nasze otoczenie (rośliny i zwierzęta), ale przede wszystkim powodują pogorszenie się stanu zdrowia ludzi. W szczególności, w tym zakresie należy wymieniać tzw. choroby cywilizacyjne (np. alergie, choroby nowotworowe, choroby płuc, itp.), jak również spadek odporności organizmów (zarówno fizycznej, jak i psychicznej)

Powszechność tych zjawisk powoduje, że nawet zagrożenia uznawane za lokalne licznie występują w większości krajów. Skuteczne im zapobieganie może nastąpić jedynie poprzez współpracę międzynarodową, zmierzającą do poprawy stanu środowiska i przeciwdziałania powstawaniu zanieczyszczeń.

Wiele zagrożeń środowiska cechuje transgraniczny charakter, co przy ich eliminacji powoduje konieczność podejmowania rozwiązań na forum międzynarodowym. Państwa już od dawna podejmują wspólne wysiłki na rzecz ochrony środowiska. Za początki tego zjawiska można uznać bilateralne umowy międzypaństwowe i pierwsze traktaty pochodzące z początków XX w., np. konwencję o ochronie ptaków pożytecznych dla rolnictwa z 1902 r.¹ Jednakże nie miały one wielkiego znaczenia dla powszechnego rozwoju tego rodzaju polityki międzynarodowej. Dopiero poruszenie omawianego problemu na forum Organizacji Narodów Zjednoczonych (w drugiej połowie lat sześćdziesiątych XX w.), przyczyniło się do umiędzynarodowienia tego zagadnienia.

Współpracę pomiędzy krajami, w zakresie ochrony środowiska, można analizować co najmniej na trzy sposoby. Po pierwsze, przedmiotem badań mogą być inicjatywy podzielone wg zasięgu oddziaływania, po drugie, instytucje podejmujące działania w omawianym zakresie i po trzecie, działania podejmowane na rzecz rozwiązywania konkretnych

¹ R. Alberski, H. Lisicka, J. Sommer, Polityka ochrony środowiska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002, s. 136.

problemów. Według pierwszej klasyfikacji wyróżniamy inicjatywy: globalne, regionalne i lokalne (o zasięgu międzypaństwowym).

Z instytucjonalnego punktu widzenia analizie należy poddać: organizacje międzyrządowe (m.in. ONZ, UE, WTO, Bank Światowy), państwa oraz instytucje pozarządowe (Greenpeace, WWF, EAERE, itp.).

Z kolei w zakresie przedmiotowym badaniom podlegają efekty współpracy w takich obszarach jak: zmiany klimatyczne, degradacja różnorodności biologicznej, zarządzanie zasobami naturalnymi (lasy, surowce energetyczne, rudy metali, woda, itp.), a także zarządzanie odpadami. Każda z tych klasyfikacji nie jest zamknięta i może być podzielona na więcej elementów.

Międzynarodową współpracę w zakresie ochrony środowiska należy postrzegać na dwóch podstawowych poziomach. Po pierwsze, celem jest stworzenie odpowiednich instrumentów służących wywieraniu presji na kraje i przedsiębiorców, prowadzącej do zmiany postaw. Działania te są w większości realizowane za pomocą wielostronnych umów międzynarodowych – konwencji. Ich głównym inicjatorem jest ONZ. Podobne inicjatywy są podejmowane przez UE, w ramach prawa wspólnotowego. Te czynności dotyczą spraw regionalnych, ale mają większą siłę oddziaływania, ponieważ obejmują wszystkie państwa członkowskie.

Jako drugą grupę inicjatyw należy wyróżnić działania mające na celu poprawę wiedzy o środowisku i przewidywanych zagrożeniach. W tym zakresie szczególnie istotny jest monitoring stanu środowiska. Jest on prowadzony na poziomie lokalnym (państwowym) i globalnym. W pierwszym przypadku odpowiedzialność za prawidłowe prowadzenie badań przypada na poszczególne państwa. W drugim organizacje międzynarodowe koordynują działania na poziomie poszczególnych państw, zbierają dane i poddają je analizie. Za przykład mogą posłużyć raporty Programu Narodów Zjednoczonych ds. Środowiska (United Nations Environmental Programme – UNEP) i Międzyrządowego Panelu ds. Zmian Klimatu (International Panel on Climate Change - IPCC).

Poszerzanie wiedzy wiąże się również z tworzeniem nowych rozwiązań teoretycznych. W tym zakresie, za najważniejszy dorobek ostatnich trzydziestu lat uznaje się koncepcję trwałego rozwoju² (sustainable development). Idea ta odnosi się nie tylko do ochrony środowiska, ale również całokształtu rozwoju cywilizacyjnego ludzkości³.

² W Polsce nazywana również m.in. jako: rozwój zrównoważony i ekorozwój.

³ Por. K. Prandecki, Teoretyczne aspekty zrównoważonego rozwoju, Zarządzanie Ryzykiem, nr 25/2008, s. 87-95.

Najbardziej popularna definicja tej myśli została przedstawiona, w 1987 r., przez Światową Komisję Środowiska i Rozwoju (World Commission on Environment and Development - WCED), która stwierdziła, że poprzez to pojęcie należy rozumieć: „*rozwój zgodny z potrzebami obecnych pokoleń, nie umniejszający możliwości przyszłych pokoleń do zaspokajania swoich potrzeb*”⁴. Najczęściej to zdanie interpretuje się, jako konieczność poszukiwania takich rozwiązań, które umożliwiłyby, w długim okresie czasu, eliminację zagrożeń mogących stanowić barierę ewolucji cywilizacji ludzkiej.

Uznaje się, że najbardziej prawdopodobnym jest wystąpienie zagrożeń spowodowanych degradacją środowiska naturalnego, lub konfliktów wywołanych na tle społecznym. Z tego powodu koncepcja trwałego rozwoju opiera się na trzech podstawowych obszarach (nazywanych również ładami): gospodarczym, społecznym i środowiskowym (por. rys. 1). Uznaje się, że społeczeństwa dążąc do zapewnienia sobie jak najlepszych warunków do życia powinny podejmować działania uwzględniając konsekwencje ich realizacji we wszystkich trzech obszarach. W praktyce oznacza to, że ochrona środowiska powinna być realizowana głównie poprzez rozwój w innych obszarach, tj. poprzez innowacyjność (na wszystkich jej płaszczyznach) umożliwiającą omijanie przewidywanych zagrożeń.

Koncepcja trwałego rozwoju wciąż pozostaje rozwiązaniem teoretycznym⁵. Zakłada się, że przy obecnym tempie wdrażania tej idei, pierwsze państwa będą ją wykorzystywać we wszystkich aspektach działalności około 2050 r., a globalnego jej zastosowania można się spodziewać dopiero pod koniec XXI w. Jednakże warto zwrócić uwagę, że teoria ta znalazła swoje miejsce w wielu umowach międzynarodowych określających przyszłość rozwoju. W skali globalnej, do najważniejszych z nich należy zaliczyć: dokumenty końcowe konferencji ONZ w Rio de Janeiro (1992 r.) i w Johannesburgu (2002 r.) oraz Milenijne cele rozwoju (2000 r.).

Idea ta ma również istotne znaczenie dla Polski, ponieważ w konstytucji zapisano, że: „*Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.*”⁶. Zapis ten sugeruje, że w Polsce idea zrównoważonego rozwoju

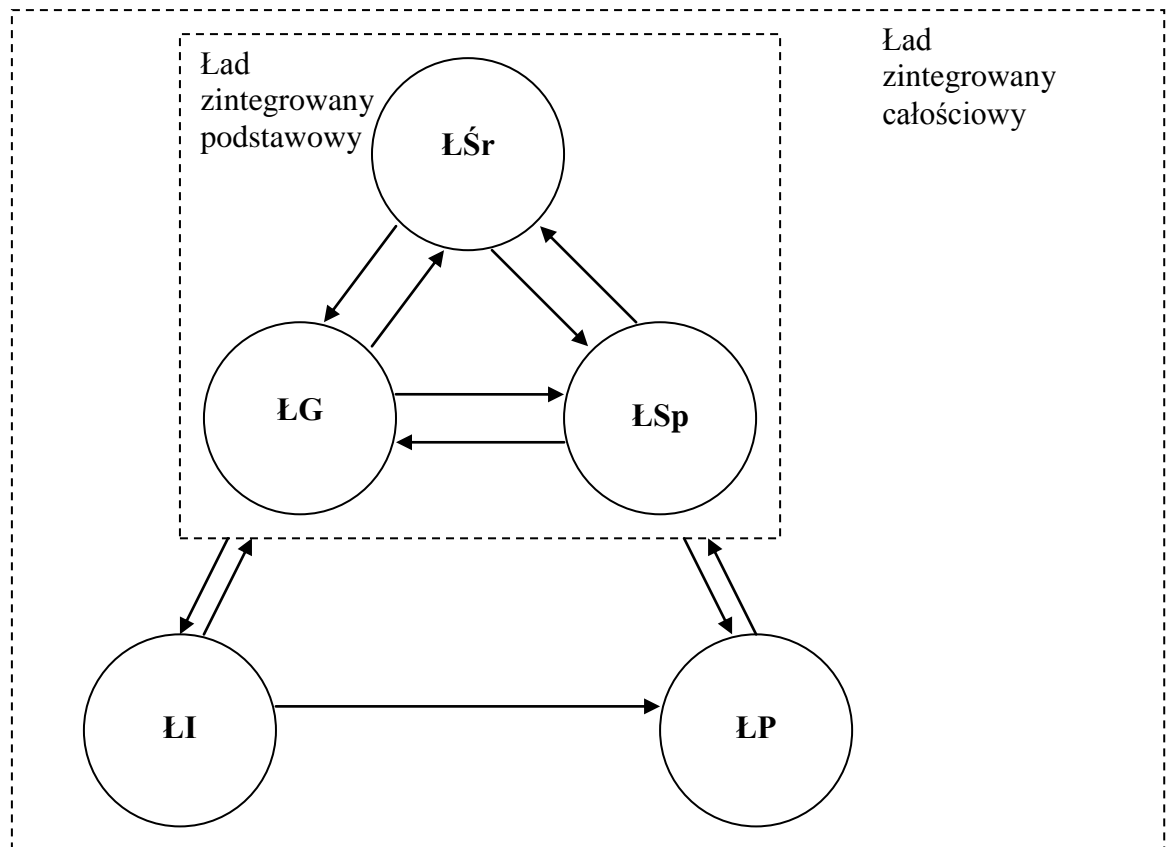
⁴ WCED, *Our Common Future*, World Commission on Environment and Development, Oxford University Press, New York, 1987.

⁵ Por. K. Prrandeki, Człowiek i społeczeństwo w koncepcji zrównoważonego rozwoju, w: *Uwarunkowania rozwoju zrównoważonej gospodarki opartej na wiedzy*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Białystok 2011, s. 180-192.

⁶ Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, uchwalonej przez Zgromadzenie Narodowe dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483.

powinna być traktowana na równi z niepodległością, nienaruszalnością terytorium, wolnością, bezpieczeństwem obywateli i innymi kwestiami fundamentalnymi dla istnienia państwa.

Rys. 1 Łądy zrównoważonego rozwoju.



- ŁŚr – ład środowiskowy
- ŁG – ład gospodarczy
- ŁSp – ład społeczny
- ŁI – ład instytucjonalny
- ŁP – ład przestrzenny

Źródło: Opracowanie własne na podst.: B. Poskrobko, *Cykliczność, trwałość i równoważenie rozwoju*, w: *Zrównoważony rozwój wybrane problemy teoretyczne i implementacja w świetle dokumentów Unii Europejskiej*, pod red. B. Poskrobki i S. Kozłowskiego, Komitet Człowiek i Środowisko” przy prezydium PAN, Białystok- Warszawa 2005.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej również wymusza na naszym kraju obowiązek stosowania tej teorii. W artykule 2 Traktatu Lizbońskiego zapisano, że Unia: „*Działa na rzecz trwałego rozwoju Europy, którego podstawą jest zrównoważony wzrost gospodarczy oraz stabilność cen, społeczna gospodarka rynkowa o wysokiej konkurencyjności zmierzająca do*

pełnego zatrudnienia i postępu społecznego oraz wysoki poziom ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego.”⁷

2. Główne grupy decydentów w międzynarodowej ochronie środowiska

Kraje stanowią podstawowe jednostki odpowiedzialne za ochronę środowiska. Ich priorytetowa rola nie ogranicza się jedynie do tworzenia polityk i kontroli działań podejmowanych na ich terenie, ale należy je również uznać za podstawowe podmioty podejmujące tę tematykę na arenie międzynarodowej. W mediach najczęściej słyszymy o inicjatywach środowiskowych podejmowanych przez różne organizacje np. ONZ. Jednakże w większości przypadków musiały być one wcześniej zatwierdzone przez poszczególne państwa. Konwencje międzynarodowe, będące podstawowym instrumentem współpracy w ochronie środowiska obowiązują tylko te państwa, które je podpisały i ratyfikowały. Z tego powodu rola tych jednostek jest pierwszoplanowa⁸.

Podobna sytuacja występuje na forum Unii Europejskiej. Wspólnota jest uznawana za twór ponadnarodowy, co oznacza że decyzje przez nią podjęte obowiązują we wszystkich krajach członkowskich. Jednakże warto zwrócić uwagę, że najważniejsze rozwiązania są wcześniej dyskutowane na poziomie Rady Europejskiej, która składa się z przedstawicieli państw. Tak więc w przypadku, kiedy określona decyzja byłaby niekorzystna dla grupy państw mogą one zablokować jej realizację.

Niezależnie od rodzaju analizy dotyczącej ochrony środowiska zawsze należy brać pod uwagę uwarunkowania międzynarodowe. Dotyczy to nie tylko istniejącego prawa, które przekłada się na regulacje krajowe, ale również kierunków w jakich może się rozwijać działalność w tym zakresie. W konsekwencji należy uważnie przyglądać się nastawieniu najważniejszych państw, których dotyczy dane zagadnienie.

W zakresie ochrony środowiska szczególnie trzeba być wrażliwym na odmienne podejście do tych samych problemów ze strony krajów rozwiniętych i rozwijających się. Konflikt pomiędzy bogatą północą i biednym południem jest widoczny w wielu obszarach działalności ludzkiej. Wynika on z innego poziomu świadomości czyhających zagrożeń. W krajach bogatych, gdzie ludzie nie muszą poświęcać wiele uwagi na znalezienie pracy i zaspokojenie podstawowych potrzeb, zauważa się problemy wyższego rzędu, np. zagrożenia

⁷ Art. 2 Traktatu Lizbońskiego, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 306/12 z 17.12.2007 r.

⁸ Por. K. Prandecki, M. Sadowski, Międzynarodowa ewolucja ochrony środowiska, LAM – Wydawnictwo Akademii Finansów, Warszawa 2010, s. 81-82.

środowiskowe. W krajach biednych nadal podstawowym problemem jest zapewnienie sobie odpowiedniego standardu życia (dostęp do żywności, wody pitnej, energii, pracy i schronienia).

Kolejną różnicą pomiędzy tymi dwoma grupami państw jest dostęp do wiedzy i zasobów finansowych. Technologie przyjazne środowisku są kosztowne, więc dostępne jedynie dla wąskiej grupy odbiorców. Problemem jest przekonanie społeczeństw biedniejszych krajów, że wykorzystanie droższego rozwiązania (np. technologii produkcji), może przynieść większe korzyści w długim okresie czasu (np. poprzez oszczędność surowców, energii, itp.). Często również dochodzi do sytuacji, kiedy kraje rozwinięte dążą do sprzedaży biednym technologii, które już nie są używane w bogatym świecie, m.in. ze względów środowiskowych.

Argumentem przeciw wydatkom na ochronę środowiska w krajach rozwijających się, jest też okres jego intensywnego wykorzystywania. Zanieczyszczenia emitowane przez przemysł pochodzący z tych krajów dotyczą głównie ostatnich 30 lat, podczas gdy rewolucja przemysłowa w Europie rozpoczęła się ponad 200 lat temu. W efekcie uważają one, że mogą emitować szkodliwe substancje lub mają prawo do odszkodowań z tego tytułu.

Warto również zauważyć, że różnice kulturowe także mają istotne znaczenie dla postrzegania problemu ochrony środowiska przez poszczególne kraje. W Polsce ochrona środowiska ciągle jeszcze jest uważana za mało istotny element. Z tego powodu przedsiębiorstwa nie przywiązują uwagi do społecznej odpowiedzialności za konsekwencje prowadzonej działalności. W przypadku Europy zachodniej znaczenie tego aspektu funkcjonowania przedsiębiorstwa jest rosnące. Coraz częściej zdarzają się sytuacje, gdy inwestorzy nie chcą być utożsamiani z działaniami negatywnie wpływającymi na środowisko i poprzez swoje decyzje wymuszają określone zachowania, nawet jeśli dotyczą one funkcjonowania filii znajdujących się w krajach o zupełnie odmiennej kulturze i obyczajach.

Omawiając wpływ państw na międzynarodową współpracę w ochronie środowiska należy zwrócić uwagę na nastawienie najważniejszych z nich. W tym zakresie należy wyróżnić stanowisko Stanów Zjednoczonych, krajów europejskich oraz najbardziej wpływowych krajów rozwijających się, czyli Brazylii, Chin, Indii, Republiki Południowej Afryki i Rosji.

Poza podmiotami państwowymi istotną rolę odgrywają organizacje międzyrządowe. W szczególności wyróżnić trzeba ONZ oraz szereg instytucji należących do systemu Narodów Zjednoczonych. Spośród nich za najbardziej istotną należy uznać Program Narodów Zjednoczonych do spraw Środowiska (United Nations Environmental Programme – UNEP).

Jego celem jest koordynowanie działań ONZ w zakresie ochrony środowiska i stałe monitorowanie jego stanu na świecie. Działania te są podejmowane w oparciu o koncepcję trwałego rozwoju. Inicjatywy podejmowane przez UNEP dotyczą zarówno ochrony przyrody (np. ochrona bioróżnorodności, obszarów pustynnych, wód itp.), jak i uwzględniania wymagań środowiskowych w gospodarce, np. w budownictwie, turystyce i inwestycjach (m.in. promocja odnawialnych źródeł energii), itp.⁹

Program jest uczestnikiem prawie wszystkich globalnych inicjatyw w zakresie monitoringu stanu środowiska. Działania te są realizowane przy współpracy innych międzynarodowych organizacji m.in.: Międzyrządowego Panelu ds. Zmian Klimatu, Światowej Organizacji Meteorologicznej (World Meteorological Organization – WMO) oraz Międzynarodowej Globalnej Oceny Wód (Global International Waters Assessment - GIWA).

Jednym z przejawów działalności UNEP jest rozwój międzynarodowego prawa ochrony środowiska. Instytucja ta przyczyniła się do powstania takich umów jak: Konwencja nt. międzynarodowego handlu zagrożonymi gatunkami dzikiej fauny i flory z 1973 r., Konwencja bońska o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt z 1979 r., Wiedeńska konwencja o ochronie warstwy ozonowej z 1985 r., Montrealski protokół o substancjach niszczących warstwę ozonową z 1987 r., Konwencja Bazylejska nt. międzynarodowego transportu odpadów niebezpiecznych z 1989 r., Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu z 1992 r., Ramowa Konwencja Narodów Zjednoczonych o zachowaniu różnorodności biologicznej z 1992 r., Konwencja nt. zwalczania pustynnienia z 1994 r., a także Konwencja Sztokholmska nt. uporczywych substancji organicznych zanieczyszczających środowisko z 2001 r.¹⁰

UNEP jest najważniejszą instytucją systemu ONZ zajmującą się ochroną środowiska, lecz należy pamiętać, że została ona powołana tymczasowo, co powoduje, iż jej środki oddziaływania są ograniczone. Jednakże pomimo wielu prób nie udało się zamienić jej statusu, ani zastąpić inną instytucją. Być może zmiana tej sytuacji będzie miała miejsce w czerwcu 2012 r., kiedy to jest zaplanowany kolejny Szczyt Ziemi o roboczej nazwie Rio + 20 (ponownie w Rio de Janeiro). Jego tematem przewodnim mają być zmiany instytucjonalne w systemie Narodów Zjednoczonych prowadzące do zwiększenia znaczenia trwałego rozwoju oraz możliwości powszechnego wdrożenia gospodarki przyjaznej środowisku (tzw. zielonej ekonomii).

⁹ Organization Profile, UNEP, <http://www.unep.org/PDF/UNEPOrganizationProfile.pdf> z: 14.04.2009 r.

¹⁰ UNEP Milestones, UNEP, <http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=287> z: 23.05.2009 r.

W kreowaniu międzynarodowej współpracy w zakresie ochrony środowiska istotną rolę odgrywają organizacje pozarządowe. Najbardziej znaną spośród nich jest Greenpeace, która budzi wiele kontrowersji, ponieważ stosuje radykalne działania, niejednokrotnie wykraczające poza granice prawa. Współcześnie jej głównymi obszarami zainteresowania są: ochrona lasów (w szczególności lasów deszczowych), ochrona oceanów i mórz, ochrona przed substancjami toksycznymi, globalne ocieplenie i zmiany klimatyczne, energia, oraz organizmy modyfikowane genetycznie.¹¹

Nieco mniejszą popularnością cieszy się WWF, znana wcześniej jako World Wildlife Fund (WWF). Organizacja ta, to najbardziej aktywny przykład międzynarodowej współpracy pozarządowej. Działania WWF skupiają się na ochronie poszczególnych gatunków fauny i flory oraz na przeciwdziałaniu degradacji całych ekosystemów. Podejmowane czynności obejmują ponad 150 państw i polegają na inicjatywach konserwatorskich (m.in. pomoc w utworzeniu 270 parków narodowych), gromadzeniu funduszy, edukacji i prowadzeniu badań naukowych.¹²

Główną zaletą funkcjonowania organizacji pozarządowych jest poszerzanie świadomości ekologicznej społeczeństw. Działalność ta może być realizowana poprzez kampanie informacyjne oraz za pomocą tworzenia i wymiany wiedzy. W tym drugim zakresie czołowe miejsce zajmuje Klub Rzymski. Jego celami są: badanie podstawowych problemów człowieka i prognozowanie losów cywilizacji ludzkiej w XXI w. Klub Rzymski jest znany z publikacji swoich raportów. Pierwszy z nich zatytułowany „Granice wzrostu”¹³ został opublikowany w 1972 r. i spowodował ożywioną dyskusję nt. zagrożeń środowiskowych. Kolejne publikacje Klubu są szeroko komentowane przez naukowców, ale nie docierają do szerokiej opinii publicznej, tak jak w przypadku pierwszej z nich.

W obszarze popularyzacji nauki o ochronie środowiska należy jeszcze wymienić Europejskie Stowarzyszenie Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych (ang. European Association of Environmental and Resource Economists - EAERE), które jest istotnym forum wymiany wiedzy nie tylko w Europie, ale i na świecie.

Podmiotem odgrywającym istotną rolę w ochronie środowiska jest Unia Europejska. Wspomniano już, że koncepcja rozwoju trwałego stanowi jeden z podstawowych celów Wspólnoty. Zostało to podkreślone w Strategii Lizbońskiej, gdzie stwierdzono, że UE podejmuje się roli światowego lidera w ochronie środowiska. Podobny wydzźwięk ma

¹¹ Kampanie, Greenpeace, <http://www.greenpeace.org/poland/kampanie> z: 18.08.2009 r.

¹² Misja i cele WWF, WWF, http://www.wwf.pl/o_nas/misja_cele.php z dnia 12.09.2009 r.

¹³ D. H. Meadows, D. L. Meadows, J. Randers, W. W. Behrens III, Granice wzrostu, PWE, Warszawa 1973.

uchwalona w 2010 r. strategia rozwoju do roku 2020. Nazwano ją „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”.¹⁴ Już sama jej nazwa podkreśla pierwszoplanową rolę koncepcji trwałego rozwoju w polityce gospodarczej Europy. Z tego powodu, regulacje w obszarze środowiska należy traktować jako jedno z ważniejszych przejawów aktywności integracyjnej. Takie stanowisko zostało potwierdzone w strategii „Europa 2050”, której głównym założeniem jest stworzenie do połowy stulecia niskoemisyjnych gospodarek w państwach członkowskich.¹⁵

Priorytety wspólnotowej polityki ochrony środowiska są przedstawiane w programach działań środowiskowych. Ich historia sięga 1972 r. Obecnie obowiązuje VI Program działań środowiskowych. Wymieniono w nim cztery podstawowe obszary działania:

- zmiany klimatyczne,
- przyroda i bioróżnorodność,
- środowisko i zdrowie,
- zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych.¹⁶

Wypełnianie unijnych zamierzeń w zakresie realizacji polityki ekologicznej odbywa się głównie poprzez tworzenie prawa. Normy dotyczące tego zagadnienia są zapisane zarówno w prawie pierwotnym jak i wtórnym.

W traktatach zapisano ogólne zagadnienia nie podlegające zmianom, np. zasady ochrony środowiska. Szczegółowe rozwiązania, które podlegają okresowym zmianom, wynikającym m.in. z postępu wiedzy lub technologii zostały zapisane w formie prawa wtórnego. Dzieli się je na dwa podstawowe rodzaje, tj.: horyzontalne (dotyczące wszystkich dziedzin ochrony środowiska) i sektorowe (zajmujące się jedynie zagadnieniami związanymi z konkretną dziedziną).

W zakresie prawa horyzontalnego podstawowe znaczenie mają dwie dyrektywy. Pierwsza z nich - 2003/4/WE dotyczy swobodnego dostępu do informacji o środowisku¹⁷, a druga to dyrektywa 2001/42/WE, nazywana nową strategiczną dyrektywą dotyczącą ocen oddziaływania na środowisko.¹⁸

Dyrektyw sektorowych jest znacznie więcej. Są one pogrupowane według obszarów

¹⁴ Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth, Komisja Europejska, Bruksela 3.03.2010, COM(2010) 2020, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%202007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>, z: 05.03.2010 r.

¹⁵ Zmiana klimatu: Komisja ustanawia plan działania na rzecz stworzenia do 2050 r. Konkurencyjnej gospodarki niskoemisyjnej, Bruksela/Strasburg, 8 marca 2011, IP/11/272.

¹⁶ The Sixth Environment Action Programme, <http://euractiv.com/en/environment/article-117438> z: 20.02.2006 r.

¹⁷ Dyrektywa 2003/4/WE w sprawie swobodnego dostępu do informacji o środowisku, Dz. U. WE 2003, L 14.

ochrony dotyczących: powietrza, wody, przyrody, hałasu, zagrożeń związanych z użytkowaniem chemikaliów i biotechnologii, rozprzestrzeniania się odpadów, wpływu przemysłu na środowisko, promieniowania.¹⁹

3. Inicjatywy na rzecz rozwiązania najważniejszych zagrożeń globalnych

3.1 Zmiany klimatyczne

Zmiany klimatyczne są uznawane za największy problem środowiskowy nadchodzącej przyszłości. Obawy są spowodowane przewidywanymi konsekwencjami tego zjawiska, które mogą dotknąć znaczną część mieszkańców naszej planety (w zależności od szacunków od 1 do 3 mld osób).

Klimat Ziemi nie jest elementem stałym, lecz podlega przemianom pod wpływem wielu czynników. Za najważniejszy z nich uznaje się odchylenia od osi kuli ziemskiej, które zdarzają się cyklicznie co ok. 40 000 lat (tzw. cykle Milankowicia). Do innych bodźców powodujących zmiany zalicza się m.in.: aktywność słoneczną, emisję pyłów i gazów powstających przy wybuchach wulkanów, uderzenia asteroid itp. Wpływ niektórych czynników (zachmurzenie, zmniejszanie się powłoki lodowcowej) trudno jednoznacznie określić, ponieważ mogą zarówno pozytywnie, jak i negatywnie oddziaływać na klimat.

Współczesna dyskusja dotycząca zmian klimatycznych toczy się wokół emisji gazów cieplarnianych (głównie CO₂). Związki te wpływają na tworzenie się tzw. efektu cieplarnianego i w ten sposób przyczyniają się do podnoszenia się temperatury na Ziemi. Ich głównym źródłem są procesy spalania, a więc przede wszystkim działalność człowieka w takich sektorach gospodarki jak energetyka i transport. Współcześnie uznaje się, że jest to podstawowa przyczyna przekształcania się klimatu na Ziemi. W dodatku badania pokazują, że efekt ten potęgują inne obszary działalności człowieka np. wycinanie lasów, intensywne rolnictwo, itp.

Przewiduje się, że przy obecnym tempie przyrostu emisji gazów cieplarnianych temperatura Ziemi, do końca stulecia może podnieść się nawet o 4,5°C.²⁰ Skutkiem ocieplenia klimatu już o 2°C mogą być takie zjawiska jak: deficyty wody, rozwój chorób tropikalnych, podniesienie się poziomu wód morskich oraz migracje ludności.²¹

¹⁸ Dyrektywa 2001/42/WE w sprawie ocen oddziaływania na środowisko, Dz. U. WE 2001, L 197.

¹⁹ K. Prandecki, Polityka ochrony środowiska Unii Europejskiej i jej implementacja w Polsce, LAM – Wydawnictwo Akademii Finansów, Warszawa 2008, s. 48.

²⁰ Stren Report, Executive Summary, <http://www.hm-treasury.gov.uk/6520.htm>, z: 20.11.2007 r., s. VI.

²¹ A. Kassenberg, Zagrożenia ekologiczne dla Europy, w: Europa w perspektywie roku 2050, Komitet Prognoz

Zmiany klimatyczne zachodziły na Ziemi niejednokrotnie. Miały one skalę globalną i regionalną. Obecne zmiany uznaje się za jedne z najszybszych jakie są znane człowiekowi. Z tego powodu oraz ze względu na dużą liczbę ludności zamieszkująca naszą planetę istnieje potrzeba podjęcia aktywnych działań na rzecz spowolnienia lub zatrzymania tego zjawiska.

Pierwszym krokiem w kierunku przeciwdziałania zmianom klimatycznym była Światowa Konferencja Klimatyczna (World Climate Conference – WCC) z 1979 r., która porządkowała wiedzę na temat tego zjawiska. Jej efektem było zwrócenie uwagi rządów na problem globalnego ocieplenia i rozpoczęcie szeregu badań naukowych w celu większego zrozumienia zmian klimatycznych. Punktem kulminacyjnym tej działalności było powołanie w 1988 r. IPCC²².

Z inicjatywy tej organizacji, na Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro uchwalono Konwencję w sprawie zmian klimatu. Powyższy dokument stanowi podstawę dla wszelkich dalszych działań w tym zakresie. Jako umowa ramowa nie zawiera ona szczegółowych rozwiązań, a potwierdza jedynie istnienie zmian, określa główne przyczyny ich występowania oraz deklaruje konieczność podjęcia działań zmierzających do powstrzymania ocieplania się klimatu.

Na podstawie omawianego dokumentu odbywają się corocznie Konferencje stron Konwencji (Conferences of Parties – COP). Pierwsza z nich odbyła się w 1995 r., w rok po wejściu w życie umowy i miała miejsce w Bonn.

Przełom przyniosło dopiero trzecie spotkanie, które odbyło się w 1997 r. w Kioto. Jego efektem jest dokument znany jako Protokół z Kioto. Nawet obecnie uważa się tę umowę za najbardziej dokładny dokument międzynarodowy z zakresu ochrony środowiska, ponieważ zawiera on zobowiązania państw członkowskich Konwencji do redukcji emisji (do 2012 r.) oraz instrumenty ekonomiczne służące realizacji tego celu.

Kraje biorące udział w tej konferencji zostały podzielone na dwie grupy. Pierwsza z nich (Aneks A do Protokołu) obejmuje te państwa, które zdecydowały się na ograniczenie emisji. Poziom redukcji został określony w stosunku do 1990 r. (dla Polski 1988 r.). W przypadku pozostałych państw nie podjęto żadnej decyzji.

Protokół z Kioto proponował zastosowanie trzech instrumentów ekonomicznych, które ułatwiałyby krajom sygnatariuszom osiągnięcie założonych celów. Są nimi: handel emisjami (Emission Trading - ET), wspólne wdrożenia (Joint Implementation - JI) oraz

“Polska 2000 Plus”, Warszawa 2007, s. 126.

²² Caring for Climate, A guide to Climate Change Convention and the Kyoto Protocol, UNFCCC, Bonn 2005, s. 5.

mechanizm czystego rozwoju (Clean Development Mechanism – CDM). Spośród nich największe uznanie zyskał handel emisjami. Mechanizm ten jest używany na rynkach wewnętrznych wielu krajów świata (np. Chile). Ma on również zastosowanie w UE, gdzie już w 2003 r. (Protokół wszedł w życie 15.02.2005 r.) uchwalono dyrektywę w sprawie handlu emisjami.²³ Dokument ten został znowelizowany dnia 23.04.2009 r.²⁴

Nowelizacja wynikała z konieczności aktualizacji szeregu wspólnotowych aktów prawnych do wymagań pakietu klimatyczno-energetycznego. Strategia ta obejmuje działania UE do 2020 r. i zakłada m.in. konieczność redukcji emisji CO₂ o 20%.²⁵ W ten sposób UE wypełnia nałożoną na siebie rolę światowego lidera w ochronie środowiska.

W zakresie globalnych inicjatyw klimatycznych, warto zwrócić uwagę na kilka wybranych konferencji klimatycznych. Spośród nich wyróżnić należy siódme spotkanie, które miało miejsce w Marrakeszu, w Maroku. Jego rezultatem jest Porozumienie z Marrakeszu (Marrakesh Accords), które wprowadziło szereg szczegółowych rozwiązań w zakresie wdrażania konwencji klimatycznej i Protokołu z Kioto.²⁶

Kolejnym przełomowym momentem było COP 13 (Conference of Parties – Konferencja stron konwencji klimatycznej), które miało miejsce na wyspie Bali (2007 r.). Poświęcone było ono głównie dwóm problemom tj.: kwestii przyjęcia zobowiązań będących przedmiotem realizacji po 2012 r. oraz próbie włączenia kolejnych 25 krajów do systemu. Oba zagadnienia wiążą się ze sobą. Jednakże szczególnie ważną jest druga kwestia, ponieważ szybko rozwijające się państwa (np. Brazylia, Chiny, Indie, RPA) są odpowiedzialne za coraz większą emisję gazów cieplarnianych. W tym zakresie niepokój krajów rozwiniętych budzi gospodarka chińska, która obecnie w wielkościach nominalnych stanowi najbardziej nieprzyjazne dla klimatu państwo świata. W przypadku przeliczenia rocznej ilości emisji na mieszkańca wskaźnik ten już nie jest tak niekorzystny.

Podjęmowane próby przyłączenia grupy państw rozwijających się zakończyły się szeregiem niepowodzeń. Dotyczy to nie tylko konferencji z Bali, ale również spotkania z 2008 r., w Poznaniu oraz z 2009 r. w Kopenhadze. Ta ostatnia konferencja budzi najwięcej kontrowersji, ponieważ obrady poznańskiego COP 14 zakończyły się przeświadczeniem, że

²³ Dyrektywa 2003/87/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 r. ustanawiająca system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych we Wspólnocie oraz zmieniająca dyrektywę Rady 96/61/WE, Dz.U. L 275 z 25.10.2003.

²⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/29/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. zmieniająca dyrektywę 2003/87/WE w celu usprawnienia i rozszerzenia wspólnotowego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (tzw. dyrektywa EU ETS), Dz.U. L 140 z 5.6.2009.

²⁵ Z energią dla środowiska, Komisja Europejska, http://ec.europa.eu/polska/news/080123_energy_pl.htm z: 18.03.2009 r.

²⁶ Caring for Climate, op. cit., s. 7.

już tylko niewielki krok dzieli państwa świata od przyjęcia nowego porozumienia. Takie nastawienie wynikało ze zmiany stanowiska USA wobec omawianego problemu. Prezydent elekt Barack Obama zapowiedział, że w przeciwieństwie do jego poprzednika Geорга W. Bush'a walka ze zmianami klimatycznymi stanie się jednym z priorytetów amerykańskiej administracji (USA nie ratyfikowały Protokołu z Kioto).²⁷

Wydarzenia z jesieni 2009 r. pokazały, że deklaracje te nie zostały w pełni zrealizowane, ponieważ na krótko przed kopenhaskim szczytem, podczas oficjalnej wizyty w Chinach prezydent USA stwierdził, że jego kraj nie jest jeszcze gotowy na podjęcie konkretnych zobowiązań. W tym samym tonie wypowiedziała się strona chińska, co spowodowało, że już przed rozpoczęciem konferencji nadzieje na sukces znacząco opadły.

Konferencja w Kopenhadze zakończyła się fiaskiem. Porozumienia zawarte podczas tego spotkania stanowią jedynie próbę ratowania procesu walki ze zmianami klimatycznymi w oczach opinii publicznej. Za przyczyny niepowodzenia uznaje się: wspomniany brak gotowości do prowadzenia rozmów ze strony USA i Chin, zbyt dużą presję wywieraną przez organizacje pozarządowe na rzecz podjęcia radykalnych rozwiązań, nadmierne oczekiwania finansowe państw rozwijających się w zakresie pomocy infrastrukturalnej (częściowo rozbuchane przez podpowiedzi organizacji pozarządowych) oraz skandale związane z wypowiedziami naukowców w zakresie zagrożeń klimatycznych.²⁸

Kolejna konferencja, która odbyła się w grudniu 2010 r., w Meksyku również nie przyniosła konstruktywnych rozwiązań. Z kolei konferencja w Durbanie (28.11-10.12.2011 r.) zakończyła się umiarkowanym sukcesem. Co prawda udało się ostatecznie podjąć wspólne decyzje, jednakże ich wartość jest niejednoznaczna, ponieważ wspólny wysiłek państw (rozwijających się i wysokorozwiniętych) na rzecz ochrony klimatu będzie podjęty, ale dopiero od roku 2020. Dodatkowo konkretne rozwiązania mają być dopiero negocjowane i zatwierdzone w oddzielnym dokumencie, w 2015 r. Tak duże opóźnienie nie gwarantuje braku zmiany stanowiska głównych oponentów tego porozumienia, czyli USA, Chin i Indii.

Podpisanie porozumienia w Durbanie uznaje się za sukces, ponieważ już na początku konferencji niewiele osób wierzyło w możliwość pozytywnego jej zakończenia. Zasługi przypisuje się głównie Unii Europejskiej, która zdecydowanie opowiadała się za podjęciem wiążących zobowiązań. Warto podkreślić, że istotną rolę odegrała również Polska, która w

²⁷ D. Ciepela, Kogo obchodzą redukcje CO₂, Nowy Przemysł, <http://www.wnp.pl/artykuly/kogo-obchodza-emisje-co2,5197.html> z: 22.01.2009 r.

²⁸ Por. P. Czarnowski, Biedni przesadzili z żądaniami, Dziennik Gazeta Prawna, 18-20.12.2009 r., s. A11, M. Domagała, Al Gore skompromitował się na szczycie klimatycznym ONZ, Polska The Times, <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/198732,al-gore-skompromitowal-sie-na-szcycie-klimatycznym->

drugiej połowie 2011 r. przewodniczy Unii Europejskiej i była głównym negocjatorem porozumienia. Z drugiej strony wiele państw członkowskich UE zarzucało Polsce bardzo stronnicze podejście blokujące wspólnotowe inicjatywy, co utrudniało negocjacje we wstępnej fazie konferencji.²⁹

Ponadto problem zmian klimatycznych jest omawiany podczas szeregu innych spotkań międzynarodowych o istotnym znaczeniu dla świata. To zagadnienie było przedmiotem dyskusji na szczytach gospodarczych w Davos (World Economic Forum), m.in. w dniach 27-31 stycznia 2010 r.³⁰ i spotkaniach grupy najbogatszych państw świata - G8, np. w Niemczech w 2007 r. oraz w L'Aquila, we Włoszech, w 2009 r.³¹

3.2 Ochrona bioróżnorodności

Ochrona bioróżnorodności to jedno z największych środowiskowych wyzwań współczesnego świata. Analizy długookresowe, obejmujące miliony lat, określają średnią prędkość wymierania gatunków na ok. jeden gatunek rocznie. Współczesne szacunki nie są jednoznaczne, ale średnio można przyjąć, że tempo to pod koniec XX w. wyniosło ok. 27 000 gatunków rocznie.³² Zjawisko degradacji dotyczy nie tylko rzadkich gatunków, ale również uznawanych za powszechnie występujące.³³

Głównym dokumentem ONZ w zakresie ochrony różnorodności biologicznej jest Ramowa konwencja o różnorodności biologicznej z 1992 r., podpisana na Szczycie w Rio de Janeiro. Ponadto zagadnienia te reguluje szereg innych umów np. konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza jako środowisko życiowe ptactwa wodnego (Konwencja Ramsarska)³⁴ z 1971 r. oraz Konwencja bońska o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt³⁵ z 1979 r., a także Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem³⁶ z 1973 r.

Działalnością w zakresie ochrony bioróżnorodności wyróżnia się m.in. Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO), poprzez projekt Człowiek i Biosfera (Man

onz,id,t.html z: 16.12.2009 r.

²⁹ Por. Oficjalna strona internetowa konwencji klimatycznej: <http://unfccc.int/2860.php> z: 12.12.2011 r.

³⁰ <http://annualmeeting.weforum.org/en/initiatives/ghg/index.htm> z: 10.02.2010 r.

³¹ http://www.g8italia2009.it/G8/Home/G8-G8_Layout_locale-1199882116809_Summit.htm z: 12.04.2010 r.

³² B. Dobrzański, G. Dobrzańska, D. Kielczewski, Ochrona środowiska przyrodniczego, Wyd. naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 118.

³³ Środowisko w którym warto żyć, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg 2006, s. 11.

³⁴ Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza, jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, Dz. U. z 1978 r. Nr 7 poz. 24 i 25.

³⁵ Konwencja o ochronie wędrownych gatunków dzikich zwierząt, Dz. U. z 2003 r. Nr 2 poz. 17.

³⁶ Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych

and Biosphere), w ramach którego na całym świecie stworzono sieć rezerwatów przyrody (551 w 107 krajach)³⁷. W tym zakresie należy również wyróżnić działalność wspomnianego już WWF.

W UE zagadnienia te również stanowią jeden z priorytetów ochrony środowiska. Nowa strategia w tym obszarze została zatwierdzona 23.06.2011 r.³⁸ Jej głównym założeniem jest realizacja sześciu celów, spośród których za najważniejsze należy uznać pełne wdrożenie przepisów UE w zakresie ochrony bioróżnorodności oraz wprowadzenie zmian w gospodarce, w szczególności w rolnictwie na rzecz wdrożenia bardziej zrównoważonego podejścia do zasobów fauny i flory. Nadal podstawowe działania w zakresie bioróżnorodności będą realizowane na podstawie dyrektyw siedliskowej³⁹ i ptasiej⁴⁰. W oparciu o te dokumenty na terenie Europy utworzono sieć obszarów chronionych Natura 2000.

3.3 Wykorzystanie zasobów i składowanie odpadów

Zrównoważone wykorzystanie zasobów to coraz częściej zauważany problem ochrony środowiska. Dotyczy on nie tylko często zauważanego problemu dostępu do surowców energetycznych, ale również rzadkich zasobów, np. platyny i wolframu, jak też wiąże się z wykorzystaniem dóbr odnawialnych, np. wody, drewna itp. Kontrola wykorzystywania tego rodzaju zasobów w skali międzynarodowej jest bardzo trudna i ograniczałaby suwerenność państw, dlatego też trudno jest doszukać się inicjatyw w tym zakresie.

Przedmiotem współpracy międzynarodowej jest więc handel zasobami. W tym zakresie uchwalono szereg dokumentów do których zaliczyć można porozumienie ustanawiające Światową Organizację Handlu (World Trade Organisation – WTO) z 1994 r., a także porozumienie w sprawie barier technicznych w handlu⁴¹ z tego samego roku.

Główny nacisk dotyczy ochrony środowiska przed zanieczyszczeniami oraz kontroli składowania odpadów. W tym zakresie istotną rolę odgrywa Konwencja bazylejska o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych⁴² z 1989 r.

Ponadto inicjatywy międzynarodowe położyły nacisk na ochronę środowiska morskiego. Zagadnienie to reguluje szereg umów. Do najważniejszych z nich zalicza się:

wygnięciem, Dz. U. z 1991 r. Nr 27 poz.112.

³⁷ UNESCO's Man and the Biosphere Programme, http://portal.unesco.org/science/en/ev.php-URL_ID=4801&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, z: 12.04.2010 r.

³⁸ Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny - unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r., Bruksela, KOM(2011) 244 wersja ostateczna.

³⁹ Dyrektywa 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, OJ L 59, 8.3.1996.

⁴⁰ Dyrektywa 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, OJ L 59, 8.3.1996.

⁴¹ Porozumienie w sprawie barier technicznych w handlu, Dz. U. z 1996 r., Nr 9, poz. 54.

⁴² Konwencja o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych, Dz. U. z 1995 r. Nr 19, poz. 88.

Układ z 1971 r. o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu⁴³, Konwencja z 1972 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu mórz przez zatapianie odpadów i innych substancji⁴⁴, Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki⁴⁵ z 1973 r., Konwencja o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane zanieczyszczeniami olejami⁴⁶ z 1992 r. oraz Konwencja o prawie morza⁴⁷ z 1982 r.

Ochrona atmosfery (poza kwestiami zmian klimatu) jest przedmiotem regulacji następujących umów: Konwencja genewska w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości z 1979 r.⁴⁸, Konwencja wiedeńska z 1985 r. o ochronie warstwy ozonowej⁴⁹, Protokół montreali z 1987 r. w sprawie substancji zubażających warstwę ozonową⁵⁰.

Problematykę zanieczyszczeń podejmują też: Konwencja w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych⁵¹ z 1992 r., Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową⁵² z 1963 r.

Szereg dokumentów międzynarodowych dotyczy też szkód środowiskowych wywołanych przez czynniki militarne. Zalicza się do nich: Konwencję o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich⁵³ z 1977 r. oraz Konwencję z 1980 r. o zakazie lub ograniczaniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki⁵⁴.

3.4 Informacyjna rola współpracy międzynarodowej

Szerzenie wiedzy o stanie środowiska jest istotnym aspektem funkcjonowania

⁴³ Układ o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu, Dz. U. z 1972 r., Nr 44, poz. 275.

⁴⁴ Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczaniu mórz przez zatapianie odpadów i innych substancji, Dz. U. z 1984 r., Nr 11, poz. 46 z późn. zmianami.

⁴⁵ Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczania morza przez statki, Dz. U. z 1987 r., Nr 17, poz. 101, z późn. zmianami.

⁴⁶ Konwencja o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane zanieczyszczeniami olejami, Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 184, z późn. zmianami.

⁴⁷ Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, Dz. U. z 2002 r., Nr 59, poz. 543.

⁴⁸ Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości Dz. U. z 1985 r., Nr 60, poz. 311.

⁴⁹ Konwencja wiedeńska o ochronie warstwy ozonowej, Dz. U. z 1992 r., Nr 98, poz. 488.

⁵⁰ Protokół montreali w sprawie substancji zubażających warstwę ozonową, Dz. U. z 1992 r., Nr 98, poz. 490.

⁵¹ Konwencja w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych, Dz. U. z 2004 r. Nr 129 poz. 1352.

⁵² Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową, Dz. U. z 1990 r., Nr 63, poz. 370.

⁵³ Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, Dz. U. z 1978 r., Nr 31, poz. 132.

⁵⁴ Konwencja o zakazie lub ograniczaniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Dz. U. z 1984, Nr 23, poz. 104, z późn.

międzynarodowej ochrony środowiska. W tym zakresie należy wymienić szereg inicjatyw pomagających w rozwoju wiedzy oraz ułatwiających przepływ informacji o zagrożeniach.

Za najważniejszy dokument omawiający to zagadnienie uważa się Konwencję o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, nazywaną w skrócie Konwencją z Aarhus. Ten akt prawny został podpisany 25 czerwca 1998 r., a wszedł w życie 30 października 2001 r.⁵⁵ Obowiązuje on głównie w krajach europejskich, ponieważ powstał w ramach Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (EKG ONZ). Umowa ta stanowi obecnie najszerszą gwarancję praw społeczeństwa w ochronie środowiska. Jest to jeden z pierwszych w świecie aktów prawa międzynarodowego nadający istotną rangę społeczeństwu obywatelskiemu i umożliwiający mu dostęp do informacji o środowisku. Zagadnienia dostępu do informacji dotyczą nie tylko praw obywateli, ale również obowiązków organów państwowych i samorządowych. Obejmują one m.in. obowiązek gromadzenia danych o: zagrożeniach, planowanych i przeprowadzanych inicjatywach mających wpływ na środowisko, wytycznych polityki, planach i programach, umowach międzynarodowych, stanie środowiska, obowiązujących aktach prawnych oraz konieczność bezzwłocznego udostępniania informacji, szczególnie w sytuacjach zagrożenia.

W Unii Europejskiej dostęp do informacji reguluje Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG⁵⁶. Ponadto istnieje szereg instrumentów służących zbieraniu informacji. Jednym z nich jest Przyrodniczy System Informacji CORINE (Coordination of Information on the Environment) nadzorowany przez Europejską Agencję Środowiskową.

Bibliografia:

1. Alberski R., Lisicka H., Sommer J., Polityka ochrony środowiska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
2. Caring for Climate, A guide to Climate Change Convention and the Kyoto Protocol, UNFCCC, Bonn 2005.

zmianami.

⁵⁵ Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 706.

⁵⁶ Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG, Dz. U. L 41, s. 26.

3. Ciepela D., Kogo obchodzą redukcje CO₂, Nowy Przemysł, <http://www.wnp.pl/artykuly/kogo-obchodza-emisje-co2,5197.html> z: 22.01.2009.
4. Dobrzański B., G. Dobrzańska G., Kielczewski D., Ochrona środowiska przyrodniczego, Wyd. naukowe PWN, Warszawa 2008.
5. Domagała M., Al Gore skompromitował się na szczycie klimatycznym ONZ, Polska The Times, <http://www.polskatimes.pl/fakty/swiat/198732,al-gore-skompromitowal-sie-na-szczycie-klimatycznym-onz,id,t.html> z: 16.12.2009.
6. Dyrektywa 2001/42/WE w sprawie ocen oddziaływania na środowisko, Dz. U. WE 2001, L 197.
7. Dyrektywa 2003/4/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylająca dyrektywę Rady 90/313/EWG, Dz. U. L 41.
8. Dyrektywa 2003/4/WE w sprawie swobodnego dostępu do informacji o środowisku, Dz. U. WE 2003, L 14.
9. Dyrektywa 2003/87/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 r. ustanawiająca system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych we Wspólnocie oraz zmieniająca dyrektywę Rady 96/61/WE, Dz.U. L 275 z 25.10.2003.
10. Dyrektywa 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, OJ L 59, 8.3.1996.
11. Dyrektywa 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, OJ L 59, 8.3.1996.
12. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/29/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. zmieniająca dyrektywę 2003/87/WE w celu usprawnienia i rozszerzenia wspólnotowego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (tzw. dyrektywa EU ETS), Dz.U. L 140 z 5.6.2009.
13. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth, Komisja Europejska, Bruksela 3.03.2010, COM(2010) 2020, <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>, z: 05.03.2010.
14. <http://annualmeeting.weforum.org/en/initiatives/ghg/index.htm> z: 10.02.2010.
15. http://www.g8italia2009.it/G8/Home/G8-G8_Layout_locale-1199882116809_Summit.htm z: 12.04.2010.
16. Kampanie, Greenpeace, <http://www.greenpeace.org/poland/kampanie> z: 18.08.2009.
17. Kassenberg A., Zagrożenia ekologiczne dla Europy, w: Europa w perspektywie roku 2050, Komitet Prognoz "Polska 2000 Plus", Warszawa 2007.

18. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483.
19. Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza, Dz. U. z 2002 r., Nr 59, poz. 543.
20. Konwencja o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska, Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 706.
21. Konwencja o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych, Dz. U. z 1995 r. Nr 19, poz. 88.
22. Konwencja o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza, jako środowisko życiowe ptactwa wodnego, Dz. U. z 1978 r. Nr 7 poz. 24 i 25.
23. Konwencja o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane zanieczyszczeniami olejami, Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 184, z późn. zmianami.
24. Konwencja o zakazie lub ograniczaniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki, Dz. U. z 1984, Nr 23, poz. 104, z późn. zmianami.
25. Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, Dz. U. z 1978 r., Nr 31, poz. 132.
26. Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczania morza przez statki, Dz. U. z 1987 r., Nr 17, poz. 101, z późn. zmianami.
27. Konwencja o zapobieganiu zanieczyszczaniu mórz przez zatapianie odpadów i innych substancji, Dz. U. z 1984 r., Nr 11, poz. 46 z późn. zmianami.
28. Konwencja w sprawie transgranicznego zanieczyszczania powietrza na dalekie odległości Dz. U. z 1985 r., Nr 60, poz. 311.
29. Konwencja w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych, Dz. U. z 2004 r. Nr 129 poz. 1352.
30. Konwencja wiedeńska o ochronie warstwy ozonowej, Dz. U. z 1992 r., Nr 98, poz. 488.
31. Konwencja wiedeńska o odpowiedzialności cywilnej za szkodę jądrową, Dz. U. z 1990 r., Nr 63, poz. 370.
32. Meadows D. H., Meadows D. L., Randers J., Behrens III W. W., Granice wzrostu, PWE, Warszawa 1973.
33. Misja i cele WWF, WWF, http://www.wwf.pl/o_nas/misja_cele.php z dnia 12.09.2009.

34. Nasze ubezpieczenie na życie i nasz kapitał naturalny - unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r., Bruksela, KOM(2011) 244 wersja ostateczna.
35. Oficjalna strona internetowa konwencji klimatycznej: <http://unfccc.int/2860.php> z: 12.12.2011.
36. Organization Profile, UNEP, <http://www.unep.org/PDF/UNEPOrganizationProfile.pdf> z: 14.04.2009.
37. P. Czarnowski, Biedni przesadzili z żądaniami, Dziennik Gazeta Prawna, 18-20.12.2009.
38. Porozumienie w sprawie barier technicznych w handlu, Dz. U. z 1996 r., Nr 9, poz. 54.
39. Poskrobko B., Cykliczność, trwałość i równoważenie rozwoju, w: Zrównoważony rozwój wybrane problemy teoretyczne i implementacja w świetle dokumentów Unii Europejskiej, pod red. B. Poskrobki i S. Kozłowskiego, Komitet Człowiek i Środowisko” przy prezydium PAN, Białystok- Warszawa 2005.
40. Prandecki K., Człowiek i społeczeństwo w koncepcji zrównoważonego rozwoju, w: Uwarunkowania rozwoju zrównoważonej gospodarki opartej na wiedzy, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Białystok 2011.
41. Prandecki K., Polityka ochrony środowiska Unii Europejskiej i jej implementacja w Polsce, LAM – Wydawnictwo Akademii Finansów, Warszawa 2008.
42. Prandecki K., Sadowski M., Międzynarodowa ewolucja ochrony środowiska, LAM – Wydawnictwo Akademii Finansów, Warszawa 2010.
43. Prandecki K., Teoretyczne aspekty zrównoważonego rozwoju, Zarządzanie Ryzykiem, nr 25/2008.
44. Protokół montrealński w sprawie substancji zubożających warstwę ozonową, Dz. U. z 1992 r., Nr 98, poz. 490.
45. Stern Report, Executive Summary, <http://www.hm-treasury.gov.uk/6520.htm>, z: 20.11.2007 r., s. VI.
46. Środowisko w którym warto żyć, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg 2006.
47. The Sixth Environment Action Programme, <http://euractiv.com/en//environment/article-117438> z: 20.02.2006.
48. Traktat Lizboński, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, C 306/12 z: 17.12.2007.
49. Układ o zakazie umieszczania broni jądrowej i innych rodzajów broni masowej zagłady na dnie mórz i oceanów oraz w jego podłożu, Dz. U. z 1972 r., Nr 44, poz. 275.

50. UNEP Milestones, UNEP,
<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=287>
z: 23.05.2009.
51. UNESCO's Man and the Biosphere Programme,
http://portal.unesco.org/science/en/ev.php-URL_ID=4801&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, z: 12.04.2010.
52. WCED, Our Common Future, World Commission on Environment and Development, Oxford University Press, New York, 1987.
53. Z energią dla środowiska, Komisja Europejska,
http://ec.europa.eu/polska/news/080123_energy_pl.htm z: 18.03.2009.
54. Zmiana klimatu: Komisja ustanawia plan działania na rzecz stworzenia do 2050 r. Konkurencyjnej gospodarki niskoemisyjnej, Bruksela/Strasburg, 8 marca 2011, IP/11/272.